

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

Doktori tézisek

Gyimesi Emese

Szendrey Júlia pályafutásának társadalomtörténeti kontextusai

Irodalomtudományi Doktori Iskola

A doktori iskola vezetője: Dr. Lukács István DSc, egyetemi tanár

A magyar és európai felvilágosodás doktori program

A doktori program vezetője: Dr. Szilágyi Márton DSc, egyetemi tanár

A bizottság tagjai:

Dr. Balogh Piroska PhD, ELTE, habilitált egyetemi docens, opponens

Dr. Török Zsuzsa PhD, MTA, tudományos munkatárs, opponens

Dr. Eisemann György DSc, ELTE, egyetemi tanár, a bizottság elnöke

Dr. Czifra Mariann PhD, Petőfi Irodalmi Múzeum, a bizottság titkára

Dr. Hermann Zoltán PhD, KRE, habilitált egyetemi docens, póttag

Témavezető: Dr. Szilágyi Márton DSc, ELTE, egyetemi tanár, tanszékvezető

Budapest, 2019

A kutatás kontextusai, módszerei és céljai

Szendrey Júlia második házasságának tényén nemcsak a közvélemény nem tudott túllépni, hanem az irodalomtörténet-írás sem. „*Petőfivel meghalt az ő Juliskája is*” – ez a sokat hangoztatott meglátás, valamint az ikonikussá vált „eldobott özvegyi fátyol” elfedte Szendrey Júlia alakját, és nem adott másnak teret, mint az új házasság hibáztatásának vagy mentegetésének. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy Szendrey Júlia saját írásainak jelentős része, valamint életének, hétköznapijainak dokumentumai a Petőfi eltűnését követő időszakra, az 1850-es, 1860-as évekre vonatkozóan sokáig nem nyerték el a kutatók figyelmét. Holott társadalomtörténeti és irodalomtörténeti nézőpontból a források bősége miatt életének ez a szakasza legalább olyan izgalmas, mint a Petőfihez kötődő periódus. Egyrészt azért, mert verseket, elbeszéléseket, fordításokat író és rendszeresen publikáló szerzővé vált, másrészt azért is, mert a korszak egyik legműveltebb, értelmiségi családja lett az övé.

Alakjához megannyi mítosz, tévhit, sztereotípiá tapad a köztudatban, miközben az 1850-es, 60-as évek irodalmi és társasági életében betöltött szerepe, kapcsolatrendszere és szépírói munkássága ismeretlen a nagyközönség előtt. A kulturális emlékezet egymásra rakódó rétegeire, a máig ható sztereotípiák kialakulására, a Szendrey Júlia-imázs változásaira, hangsúlyeltolódásaira adott reflexiót kiemelten fontosnak tartom, mivel ez pályája újragondolásának előfeltételei közé tartozik. A Szendrey Júlia alakjáról folytatott diskurzusban mind tematikai, mind retorikai szempontból öröklődnek bizonyos elemek: állandó jelzők, markáns attribútumok és retorikai fordulatok. Általánosnak mondható gyakorlat, hogy műveinek értelmezése helyett magát a személyiséget, mint „Szendrey Júlia-jelenséget” helyezik előtérbe. Ennek keretében értelmezhető a pszichologizálás állandó jelenléte a Szendrey Júliáról szóló írásokban, amelynek hatásától még olyan jelentős irodalomtörténészek munkái sem mentesek, mint Horváth János.

Noha Szendrey Júlia pályájának vizsgálatakor az esztétikai, poétikai szempontú értékelés lehetősége is nyitott, disszertációm nem kanonikus érvelésmódot követ, nem az írások irodalmi értékeit elemzi, hanem azokat a kulturális és társadalmi folyamatokat, amelyek között létrejöttek, azt a sajtóközeget, amelyben megjelentek, valamint azt a kölcsönhatást, amely a kéziratban maradt, privát írásgyakorlatok és a publikációk között megfigyelhető. A különböző kontextusok feltárása, a társadalomtörténeti szempontok alkalmazása által ugyanis Szendrey Júlia irodalmi karrierjének és életének olyan szerteágazó aspektusai mutatkoznak meg, amelyek a hagyományos irodalomtörténet módszertanának keretei között rejtve maradnának.

Az irodalomtörténet és társadalomtörténet peremvidékén elhelyezkedő kutatásoknak egyik legfeltűnőbb tendenciája, hogy nem az értékelő típusú irodalomtörténet-írás hagyományaihoz kapcsolódnak, nem esztétikai érdekeltségűek, törekvéseik között pedig fontos helyen szerepel a nem professzionális szövegek bevonása az irodalomtörténeti érdeklődés homlokterébe. Ahogyan a történetírás számára alapvető inspirációt és számos részdiszciplína kibontakozásával együtt járó megújulást hozott az a felismerés, hogy nemcsak a korábban történelemformáló személyiségeknek tekintett uralkodók, hadvezérek, politikusok cselekedetei és ezek mozgatórugói jelentik a történelmet, úgy az irodalomtörténet-írás számára is revelatív annak felismerése, hogy nemcsak a kánonba tartozó, egy adott korszak termésének csupán töredékét tartalmazó művek listája jelenti az irodalmat. Nem véletlen, hogy Peter Burke párhuzamot vont a történelem nagy narratíváinak megkérdőjelezése, valamint az irodalmi és képzőművészeti kánonok megkérdőjelezése között. Ezért bír komoly jelentőséggel az az egyre változatosabb kutatásokat inspiráló irodalomszemlélet, amely szerint nem lehet ignorálni az irodalmi művek nyolcvan-kilencven százalékát azért, mert nem tartoznak a remekművek szűk csoportjába, sőt, érdemes foglalkozni olyan szövegekkel is, amelyek nem számítanak irodalmi alkotásnak, mivel az irodalom létmódja és hatóereje ennél sokkal szélesebb körű. Disszertációm elméleti kiindulópontja tehát egy olyan irodalomfelfogáshoz kapcsolódik, amely az irodalmi és nem irodalmi szövegek közötti megkülönböztetést „az írástapasztalat azonosságának perspektívájában” számolja fel, s az általa bemutatott szövegtípusok kontextuális megközelítésében érdekelt.

A disszertáció célja olyan írásgyakorlatok és publikálási gyakorlatok értelmezése, amelyek által Szendrey Júlia pályájának jellemzői leginkább megragadhatónak tűnnek, valamint olyan pontok kiemelése, amelyek a korabeli irodalom létmódjának és társadalmi használatának sajátosságaira mutatnak rá. Ennek során a kéziratok kultúra és a nyomtatott sajtó közötti viszonyrendszert is elemzem Szendrey Júlia irodalmi pályájának dokumentumain keresztül. Az írás aktusa során értelmezésemben olyan társadalmi gyakorlatok történnek, amelyeknek fontos és elemzésre váró kulturális vonatkozásai vannak. A disszertáció címben megjelölt főszereplőjét, Szendrey Júliát ebből következően nem önmagában, zárt egységként kívánom megragadni, hanem a környezetével való társadalmi interakcióiban. Saját írásaiból kibontakozó gondolkodásmódja, a mindezidáig feldolgozatlan források értelmezési lehetőségei ugyanúgy foglalkoztatnak, mint a kortársak róla szóló szövegeiben megfigyelhető imázsképzés, amely kapcsolati hálójának alakulására, szakmai és baráti kapcsolatainak minőségére is hatással volt.

A kutatás forrásai

Szendrey Júlia-kutatásom 2010-ben indult, kéziratos versgyűjteményének és egyéb verskéziratainak feltárásával. Az irodalmi pályájára vonatkozó kéziratos források mellett gyermekeinek írásait is bevontam az elemzésbe. Mivel több fejezet kérdésfeltevésének középpontjában is a privát írásgyakorlatok és a nyilvános publikációk közötti viszonyrendszer értelmezése állt, a disszertáció megírása során a kéziratos forrásanyag és a korabeli sajtó egyaránt fontos kiindulópontot jelentett. Az egyes fejezetek elemzésének fókuszpontja többnyire más-más forráscsoport felé irányult. Kiemelten fontosnak tartottam az ego-dokumentumokat (naplókat, levelezéseket, visszaemlékezéseket), valamint a szépirodalmi alkotásokat (főként a verseket), a korabeli sajtóban megjelent tudósításokat, vitairatokat, a Gyulai-féle nővita diskurzusához tartozó szövegeket. Az említett írásokon kívül számba vettem minden olyan forrást, amely Szendrey Júlia irodalmi pályájához akár közvetlenül, akár közvetve kapcsolódik. Az előbbihez sorolom a versgyűjteményen kívül fennmaradt, hétköznapi írásgyakorlatába viszont szervesen illeszkedő más költeményeit, verstöredékeit, a különböző műfajú alkotásokat csoportosító, a publikációkat külön jelölő munkajegyzékét, míg az utóbbihoz a barátnőivel folytatott levelezését, majd a későbbi családi levelezést, a különböző időpontokban írt naplófeljegyzéseket, a kortársak Szendrey Júliára vonatkozó reflexióit, valamint a korabeli sajtóban megjelent publikációk tágabb kontextusait is. Szendrey Júlia mindmáig publikálatlan írásai és a hozzá kötődő egyéb források önmagukban is értékesek, azonban elemzésük során az volt a célom, hogy megmutassam, milyen újdonságokat, milyen kutatási lehetőségeket hoznak azon túl, hogy kuriózumok.

A disszertáció tartalmi áttekintése és az eredmények összefoglalása

A fejezeteket olyan problémacentrikus esettanulmányokként értelmezem, amelyek Szendrey Júlia pályájának különböző kontextusait, ezáltal pedig a korszak különböző kulturális és társadalmi folyamatait mutatják meg. A disszertáció első fejezete azt vizsgálja, hogy miért változott meg a Nyugatosok Szendrey Júlia-diskurzusa a 19. századi narratívákhoz képest, és hogyan formálta saját szempontjainak megfelelően alakját. Ezt követően az egyes fejezetek más-más kontextusokban értelmezik Szendrey Júlia különböző írásgyakorlatait: levélírói, naplóírói, versírói gyakorlatát, irodalmi pályájának privát és nyilvános vetületeit, a korabeli sajtóközeggel való kapcsolatát.

A Nyugatosok számára Szendrey Júlia izgalmas alakká vált, ennek okait pedig két, egymáshoz kapcsolódó szempontból lehet megragadni. Azáltal, hogy látványosan újraértelmezték és

felmentették Szendrey Júliát, saját koruk modernségére helyezték a hangsúlyt, egy olyan jelen-képet konstruáltak, amelynek egyik fő jellemzője a hagyományos erkölcsi normákon és eszményképeken való felülemelkedés. Másrészt Szendrey Júlia alakját a Nyugatosok a saját képükre formálták, azaz egy olyan figurát kreáltak belőle, amilyenre a saját, Nyugat-centrikus diskurzusukban szükségük volt. A femme fatale, a bukott nő, az excentrikus és modern nő szerepköreit egyesítették benne, alakja a 20. század elején vonzónak tartott nőtipust testesítette meg számukra, amely markánsan különbözött a 19. századi nőideáltól. Így történhetett meg, hogy a 19. században a kortársak által még férfiasnak látott Szendrey Júlia a 20. században a modern nőiesség szimbóluma lett. Alakja olyan imázsváltáson ment keresztül a Nyugat virágkorában, amelyet nagymértékben a sajátos időkezelés és a hangsúlyos korszakképzés technikai működtettek.

A második fejezetben Szendrey Júlia mentális térképét Térey Máriával való levelezése alapján elemzem, amely a falu – város – nagyváros közötti viszonyrendszer vizsgálatát is lehetővé teszi. Megközelítésem szerint a mentális térkép nem statikus, hanem dinamikus és változékony fogalom, amelyet Szendrey Júlia esetében elsősorban utazásainak céljai alapján konstruáltam meg. Annak a jelenségnek a vizsgálatából indulok ki, hogy az 1840-es, 1850-es évektől kezdve a magyar kulturális élet egyik legmeghatározóbb jellemzője Pest szervezőereje és dominanciája. A Szendrey Júlia szatmári kapcsolataira jellemző életpályamodellek legfőbb közös vonása, hogy egyszerre gazdasági és kulturális vonatkozású pályákról van szó. Jellemző, hogy annak ellenére, hogy édesapja alkalmazásában álló, gazdasági feladatokat ellátó személyek, Szendrey Júlia leginkább értelmiségi tevékenységek miatt kerül velük kapcsolatba (francia nyelvtanulás, pesti folyóiratok, könyvek kölcsönadása, megszerzése). Közéjük tartozik a helyi költőként számon tartott, de pesti lapokban is publikáló Riskó Ignác és Pap Endre, valamint az erdődi írnok, Lauka Gusztáv, aki később maga is Pestre költözött és az 1850-es, 1860-as években virágzásnak induló sajtóra építette karrierjét. A vizsgált időszakban, az 1840-es években a felsorolt személyek nagy részére az is jellemző, hogy egyszerre vannak jelen a vidéki környezetben és a pesti sajtóban, ez a kettősség pedig felhívja a figyelmet a párhuzamosan létező, választási lehetőségeket kínáló alternatívákra. Bár a Szendrey Júlia és Térey Mária levelezésében említett települések döntő többsége Szatmár megye határain belül található, Pest mint vágyott kulturális (főként irodalmi és zenei) centrum szinte egyfolytában a szemük előtt lebegett, és előrevetítette azoknak a későbbi döntéshelyzeteknek a koordinátáit, amelyek Szendrey Júliát később (elsősorban házasságai révén) a vidéki és városi élet közötti választásokra készítették.

A harmadik, Szendrey Júlia naplópublikációit elemző fejezet abból a jelenségből indul ki, hogy az irodalmi köztudat 1847 óta változó terjedelmű és különböző szövegváltozattal rendelkező műveket jelölt meg Szendrey Júlia naplójaként, miközben figyelmen kívül hagyta annak jelentőségét, hogy nem egyetlen naplót, és nem egyetlen szövegváltozatot ismerünk. A naplórészletek első kiadásai ugyanis mind a szövegek értelmezését, mind Szendrey Júlia későbbi publikációinak recepcióját, imázsának alakulását aktívan befolyásolták, ezáltal rámutatnak arra, hogy a filológiai vonatkozások az interpretációs gyakorlatokat több mint egy évszázadon keresztül is képesek meghatározni. Az erre adott reflexió az első lépés, amely megteremtheti annak lehetőségét, hogy a szövegek ne csupán a Petőfi-szerelem relációjában, hanem önálló írásgyakorlatokként legyenek érdekesek. Tágabb perspektívában a média- és társadalomtörténeti kutatások kérdésfeltevéseibe illeszthető az 1847-es naplókiadás itt körüljárt esete, amely beszédes példája azoknak a változásoknak, amelyek saját használatra készült, privát írásgyakorlatok publikálása során végbemehetnek.

Szintén Szendrey Júlia naplóírását elemzi a negyedik fejezet, de más szempontból: arra mutat rá, hogy írásgyakorlatai és érzelmi gyakorlatai szoros kölcsönhatásban voltak egymással. Mivel nem rutinszerűen ismétlődő, napi tevékenységet jelentett számára a naplóírás, hanem bizonyos lelkiállapotok által inspirált elmélkedést, önelemzést, sokkal inkább a kritikus időszakok felfokozott vagy csüggedt hangulatához, a töprengéshez, a vágyakozáshoz kötődött, mint a felhőtlen boldogság érzéséhez. Az írás aktusa tehát hatást gyakorolt arra, hogy miként dolgozza fel, hogyan teszi önismerete részévé érzéseit, míg az érzelmek döntően befolyásolták, hogy mikor és hogyan írt. A nyilvánosság és a privát szféra, a társadalom és az egyén, a külső és a belső élet elkülönítése, amelyet már az 1846 júniusában írott, második bejegyzés megtesz, alapvetően meghatározza a naplószövegek világképét, sőt az írás funkcióját, mennyiségét és minőségét is. Mivel a napi eseményeket, a hétköznapi élet történéseit nem tartja megőrkítésre méltónak, csak akkor, ha azok komoly hatást gyakorolnak az ember belső világára, ritkábban ír, mint a legtöbb korabeli naplóíró, és csak érzelmekre, pszichológiai kérdésekre fókuszál. Így „lélekesemények” határozzák meg írásszokásait. Érzéseinek árnyalt megértése, gondolatainak tisztázása, rendszerezése – amely írásának fő funkciója – olyan alapvető emberi kérdéseken, olyan egyéni küzdelmeken keresztül történik, amelyek a korszak egyik legkülönlegesebb női naplójává teszik Szendrey Júlia szövegét.

Az ötödik fejezet Szendrey Júlia versírói gyakorlatának elemzésére tér át. A 19. századi magyar „női irodalom” kutatásának egyik legfőbb paradoxona, hogy miközben egyre divatosabb beszédtemává és egyre kedveltebb kutatási témává válik, a nők által írt szépirodalmi szövegek

és egyéb források jelentős része mindmáig kiadatlan vagy csak korabeli folyóiratokban elérhető. Szendrey Júlia összes versét a disszertáció írásával párhuzamosan rendeztem sajtó alá, az ennek eredményeképp létrejött kötet 2018-ban jelent meg. A versgyűjtemény filológiai szempontú elemzése mellett a költemények világképét is értelmezem, valamint Szendrey Júlia hétköznapi íráshasználatának sajátosságait is, amelyek szorosan összekapcsolódtak a versírás gyakorlataival.

Mivel Szendrey Júlia versírói gyakorlatai pontosabban megérthetőek, ha összevetjük őket a korszak más költőinek praxisával, Arany János, Majthényi Flóra, Malom Lujza, Wass Otilia és Bulyovszky Lilla versírásának jellemzőivel is összehasonlítom őket. Ennek vizsgálatából kitűnik, hogy a privát írásgyakorlatok és a nyilvános publikációk között egy egészen széles és színes skála helyezkedett el. Annak, hogy az ebben a fejezetben összefoglalt kutatásom elsősorban a publikálatlanul maradt szövegekre koncentrált, van egy olyan módszertani következménye, hogy az önálló kötetekkel rendelkező költőnők helyett a versírásnak az egyes életműveken belül betöltött változatos funkciói kerültek előtérbe.

Szendrey Júlia levélírói, naplói és versírói gyakorlatainak elemzése után a következő fejezet mentalitástörténeti szempontból vizsgálja Arany Jánoshoz fűződő kapcsolatát. Noha a kapcsolati hálók kutatása egyre népszerűbb mind az irodalomtörténészek, mind a társadalomtörténészek körében, kevesebb figyelem irányul az egyes kapcsolatok minőségét befolyásoló tényezők vizsgálatára. Holott ennek elemzése nemcsak az adott két személyre nézvést lehet tanulságos, hanem a korabeli gondolkodásmódok és a kapcsolati hálók kölcsönhatásának szempontjából is. Arany János és Szendrey Júlia kapcsolatának elemzése azt példázza, hogy nemcsak annak feltárása a mentalitástörténeti kutatások tékje, hogy egy korszak percepció, nyelvi, gondolkodást és viselkedést meghatározó kategóriái hogyan határozták meg az egyéni és kollektív tapasztalatokat, hanem az is, hogy az ezek mentén kialakuló vélemények hogyan befolyásolták az egyének és csoportok közötti kapcsolatokat.

Az ezt követő fejezetek főként médiatörténeti és társadalomtörténeti szempontból elemzik azt, hogy milyenek voltak a női és a férfi szubjektum konstrukciói a korabeli sajtóban, milyen kérdéskörök határozták meg a Gyulai Pál híressé vált, 1858-as *Írónőink* című cikksorozata nyomán meginduló diskurzust, valamint azt, hogy valóban olyan rohamosan növekedett-e a publikáló nők száma a sajtóban, ahogyan azt Arany János 1861-ben vizionálta. Külön rész szól arról is, hogy mennyire volt erős a kultúra különböző területein tevékenykedő, intellektuális foglalkozást űző nők szakmai identitása, és milyen kommunikációs, valamint mobilitási

stratégiákat alkalmaztak. Az itt bemutatott esettanulmányok arra hívják fel a figyelmet, hogy mennyire különböző szerepeket töltöttek be a 19. századi női szerzők, és emiatt mennyire kevésbé lehet a „nőírók” homogénnek tűnő, a korabeli sajtó által megkonstruált, de elemzési kategóriaként a későbbi szakirodalom által is továbbvitt, egységes csoportjának képzetét fenntartani. A Gyulai-féle diskurzus nem különböztette meg egyértelműen a költőnő és az írónő fogalmát, az előbbi gyakran az utóbbi kategóriájába sorolta be, annak ellenére, hogy ezekben az években jelent meg a két első olyan antológia, amely a magyar költőnőket gyűjtötte össze. A szakmai identitás vizsgálata többek között azért fontos, mert a női szerzők önreflexióiban megjelenő magabiztosság a kulturális pozíciójukat, a nyilvános szférában való mozgásukat is befolyásolhatta, valamint azért is, mert a szakmai öntudat kifejezése több esetben is összekapcsolódott a társadalmi elvárásokra adott reflexiókkal.

A zárófejezet Szendrey Júlia gyermekeinek íráshasználatát elemzi. Szendrey Júlia és Horvát Árpád családjának hagyatékából jelentős mennyiségű forrás maradt ránk, amely pontos képet ad a család életéről, mindennapjairól és foglalatosságairól. A szövegek tanulmányozása során a privát szférára és a nyilvánosságra jellemző beszédmodok keveredésének, szoros összefonódásának lehetünk tanúi. A fejezet célja, hogy a kéziratos és nyomtatott források által a családi használatra készült szövegek különböző aspektusait a korabeli média jellemzőinek kontextusában, a nyilvános és a privát szféra összjátékában mutassa be. Ebből következik, hogy nem kizárólag olyan forrásokat alkalmazok, amelyeket a külföldi szakirodalom „ego-dokumentumokként” az írásgyakorlat fogalmához szokott kötni (naplók, levelezések), hanem egyrészt a sajtóban megjelent szövegeket, másrészt olyan magánhasználatra készült szövegeket, amelyek tudatosan és reflektáltan a nyilvános szféra jellemzőit imitálják. Szendrey Júlia és Horvát Árpád fiúgyermekei *Tarka Művek* címen olyan lapot szerkesztettek családi használatra, amelynek vizsgálata során a nyilvános és a privát szféra állandó összjátéka figyelhető meg. A korabeli médiának a gyermekek írásgyakorlatára kifejtett hatását illetően az lehet igazán áruklódó, hogy melyek azok az elemek, amelyeket írásaik során természetesnek, eleve adottnak vesznek. A „nőíróság” problémája mentén gyűrűző, nagyszabású diskurzus privát írásgyakorlatukba való átszűrődése során nem konfliktusként, nem különböző, egymással ellentétes álláspontok leírásaként jelenik meg, hanem olyan előfeltevések, axiómák formájában, amelyek háttérben a gyermekek gondolkodását alapvetően befolyásoló sajtó világa áll. Annak a kérdésnek, hogy van-e létjogosultsága a női írásnak, már nincs relevanciája számukra, természetesnek veszik, hogy édesanyjuk rendszeresen alkot és publikál. Ugyanakkor az is egészen természetes, reflektálatlanul hagyott gesztus a részükről, ahogyan a kritikai

szemléletmód legfontosabb alkotóelemeit, a nőírók által írt szövegek bevett értékelési gyakorlatait, érvrendszereit átveszik. Ez állhat annak háttérében, hogy Szendrey Júlia írónői mivoltát a legnagyobb természetességgel fogadják el, hiszen alkotói tevékenységét egyfajta „családi használatú” irodalomként, anyai szeretetének egyik megnyilvánulási formájaként értelmezik: a meséket elsősorban számukra írja, fordítja le, nekik ajánlja a Gyulai figyelmének központjában álló Andersen-kötetet is. Ezzel magyarázható az is, hogy Szendrey Júlia irodalmi munkásságának értékelése a sajtóban és saját családjában, azaz a nyilvános és a privát szférában ugyanazon elvekre épül.

Szendrey Júlia pályájának tipikus és atipikus vonásait nem lehet minden esetben élesen szétválasztani, olykor egyazon tényben egyesül mindkettő. Hiába volt irodalommal foglalkozó családtagja, már nem élt, így nem tudta úgy támogatni, mint egy aktív szerkesztő-férj. Ragaszkodott Pest-Budához mint lakóhelyhez, ez szakmai pályafutását és párválasztásait egyaránt meghatározta, holott a városba való tudatos törekvés inkább a korszak férfiszerzőit jellemezte. Ugyanez a kettősség figyelhető meg publikációs listájának és fennmaradt kézíratainak összevetése során is. Szendrey Júlia – mint a népmesei okos lány – meg is felelt a nőírók felé támasztott elvárásoknak meg nem is. Tökéletesen tisztában volt azzal a tendenciával, amely a női szerzőket elbeszélőként is anyaszerepben akarta láttatni, többek között ennek köszönhette első verspublikációjának sikerét. Ugyanakkor számos olyan verset írt (és néhányat publikált is), amely a kor légkörében szokatlanul hathatott és különleges gondolatvilága miatt is figyelmet érdemel. Bár a halálvágy, a szomorúság mint téma más női költőknél is megjelent, Szendrey Júlia a korabeli toposzokat, retorikai hagyományokat saját világképébe illesztve komplex, sokrétű gondolati háttérrel rendelkező szövegeket alkotott meg. Így versei nemcsak irodalmi alkotásokként, hanem mikrotörténeti és mentalitástörténeti forrásként is értelmezhetők. Noha kortársai is számon tartották mint költőnőt, privát versírói gyakorlata színesebb, mint publikációi sejtetik.

Mindez arra hívja fel a figyelmet, hogy a 19. század közepének irodalma nem azonosítható a nyomtatott sajtóban megjelent szövegekkel. Az irodalom létmódjához ugyanis szervesen hozzátartozik nemcsak a nyilvános, hanem a privát szféra is, a kézíratos kultúra ignorálása pedig súlyos félreértésekhez vezethet. Ennek jelentősége pedig fokozottan érvényes a női szerzők esetében, akiknek hagyatéka jórészt máig feltáratlan. Szendrey Júlia pályája természetesen nem reprezentálja az összes olyan lehetőséget, amellyel egy 19. századi női író vagy költő élhetett, annál is inkább, mivel nem pénzkereseti forrásként tekintett az írásra. Kézíratainak és nyomtatásban megjelent szövegeinek összevetése azonban megmutatja, hogy a

társadalmi közeg miként hathatott egy női szerző irodalmi karrierjének és imázsának alakulására. Személyének és írásainak megítélését máig hatóan meghatározta a nyomtatott nyilvánosság dominanciája és kéziratainak ignorálása. Holott Szendrey Júlia életének és pályájának megismeréséhez csak akkor léphetünk közelebb, ha hagyjuk, hogy mások interpretációi mellett végre az általa alkotott források is beszéljenek.

A disszertáció témaköréből készült publikációk:

Szendrey Júlia összes verse (sajtó alá rendezte, a kísérőtanulmányt, a jegyzeteket és az életrajzot írta Gyimesi Emese), Budapest, Kortárs Kiadó, 2018.

Szendrey Júlia és Arany János kapcsolata= „Ősszel” Arany János és a hagyomány, szerk. Szilágyi Márton, Budapest, 2018, 129–152.

A Hársfa utca 1. lakói – Szendrey Júlia családjának terézvárosi otthona, Irodalomismeret, 2017, 3. sz., 44–59.

A Szatmár megyei értelmiség kapcsolati hálója és mobilitási stratégiái a 19. század közepén – Szendrey Júlia és Térey Mária levelezése alapján=Vidéki élet és vidéki társadalom Magyarországon, A Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület 2014. évi, egri konferenciájának kötete. (Rendi társadalom–polgári társadalom 28.), szerk. Pap József-Tóth Árpád, Budapest, 2016, 425–442.

A kilencvenkilencedik múzsa. Női publikálási gyakorlatok Szendrey Júlia és Majthényi Flóra pályája alapján=Angyal vagy démon. Tanulmányok Gyulai Pál *Írónőink* című írásáról (Hagyományfrissítés Sorozat, 4.), szerk. Török Zsuzsa, Budapest, 2016, 41–64.

„Mama meséit kiadják” A nyilvános és a privát szféra összjátéka a Szendrey–Horvát család írásgyakorlatában, Sic Itur ad Astra, 2015, 117–136.

Az excentrikus nő és a múzsa. Szendrey Júlia alakja a magyar kulturális emlékezetben, Hévíz, 2015, 6. sz., 463–469.

„... egy nő, több mint csak asszony” Szendrey Júlia és Horvát Árpád házassága=A test a társadalomban, Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület 2013. évi, sümegi konferenciájának kötete. (Rendi társadalom – polgári társadalom 27.), szerk. Gyimesi Emese, Lénárt András, Takács Erzsébet, Budapest, 2015, 228–242.

Hungarian female writers after the Revolution and War of Independence of 1848–1849, Klio (ISHA Summer Seminar. Special Edition of a Student Historiography Journal), 2014, 86–96.

„Iparlovagok” Szendrey Júlia életműve körül (Szendrey Júlia 1847-es naplópublikációinak kontextusai) = „Ki vagyok én? Nem mondom meg...” Tanulmányok Petőfi Sándorról, szerk. SZILÁGYI Márton, Budapest, 2014, 103–121.

Polémia és „epeláz” a nőírók körül, Századvég, 2013, 2. sz., 101–120.

„Ugy jártok, mint a pillangó, mely a tűzbe száll” Szendrey Júlia irodalmi pályájának problémakörei, 2000, 2013, 2. sz., 48–60.

Szendrey Júlia versgyűjteménye a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában, ItK, 2012. 1. sz., 83–91.